

2001 ÅRS VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR

VARBERGS
FORNMINNESFÖRENING

STYRELSEN HAR UNDER 2001 BESTÄTT AV:

ORDFÖRANDE: GÖRAN BENGTTSSON
V ORDFÖRANDE: ANDERS NYLÉN
SEKRETERARE: MARIANNE NYQVIST
KASSÖR: MARITA BENGTTSSON
LEDAMÖTER: PER STAREFORS
INGA-LILL SVENSSON
BRITT-MARIE CARLSTEDT
GUNNAR CARLSTEDT
BENGT MELLGREN

SUPPLEANTER LENA BERGLUND
JARL-ERIK GUSTAVSSON
OLA WALLGREN
LARS ARVIDSSON

ÖVRIGA FUNKTIONÄRER:

VALBEREDNING: BENGT BENGTTSSON
OVE JOHANSSON
REVISORER: INGELA ANDERSSON
KURT ANDERSSON
SUPPL. REVISOR SUSANNE EKElund-STÄHLBERG

Föreningen har under det gångna året haft 2 st medlemsmöten, 6 st styrelsemöten samt 1 årsmöte. Aktiviteterna under året har bestått av bl a föreläsningar, kulturminnesvandringar, resor, utgrävningar, inventering och fester.

Föreläsare under 2001 har varit fd. Länsantikvarie Lenart Lundborg som höll ett föredrag vid föreningens årsmöte om "*Arkeologins utveckling i Halland bland forskare och amatörer*".

Vid årsmötet diskuterades livligt bl. a. förslaget om en sammanslagning av föreningen med Falkenbergs Arkeologiklubbsamt förslaget om ett tillhörande lämpligt namnbyte. Någon sammanslagning blev det dock aldrig utan mötet menade istället att fler aktiviteter i fortsättningen skall förläggas till Falkenberg. Föreningens tungrodda namn *Varbergs Kommuns Fornminnesförening* blev i varje fall något förenklat till endast *Varbergs Fornminnesförening*.

Den andra föreläsningen i ordningen handlade om ett gravfält vid Sannagård med titeln "*Bortglömda föreställningar. Begravningsritual och begravningsplats i halländsk yngre järnålder*" och föredrogs av arkeologie dr Tore Artelius från Göteborgs universitet.

Hembygdsforskarna Britt-Marie och Gunnar Carlstedt drog med en stor skara kulturintresserade genom intressanta miljöer runt om i Nösslinge socken vid vårens

fortidspromenad. Nösslinge hör som bekant till en av länets skogssocknar men det betyder inte att den är fattig på lämningar utan tvärt om finns här gott om fornminnen, från äldsta tid och framåt.

En rejäl promenad blev det och de flesta av oss somnade säkert gott den kvällen.

foto: Gunnar Carlstedt

Höstens promenad skedde runt kända och okända fornämningar runt Breared och Prästakullen i Varberg. Anledningen var ett önskemål från en av Varbergs innevånare som var orolig för dess fornminnen i samband med förestående järnvägstunnel och även Varbergs Mouintainklubb framfart i området. Vi kunde konstatera att vallanläggningen som löper i öst-västlig sträckning ett 100-tal meter från från brukshundsklubbens lokal har en del skodor där stigar genomkorsar denna. Dessutom påträffades ytterligare en eventuell gravanläggning som ej är registrerad. Vandringen avslutades i ett ihållande regn.

Vid ett av föreningens medlemsmöten på våren var chefen för Riksantikvarieämbetet i kungsbacka, Mariann Karlsson-Lönn, inbjuden. Denne önskade att träffa föreningens medlemmar för diskussion och informationsutbyte om våra olika verksamheter.

Tyvär blev den utannonserade två-dagars kursen i flintslagnings och bultningsteknik av Dan Kärrefors avblåst på grund av för få anmälda deltagare. Kunskap om flintteknik är ovärderlig när man skall bedöma fynd från vår forntid, så om intresse finns gör vi gärna om försöket ett annat år.

En kall och frusen lördagsmorgon i februari startade uppmätningen och dokumentationen av det medeltida tegelbruket och dess lertäkter vid Kvarnagården i Varberg. Upprinnelsen till det hela var Bengt Bengtssons upptäckt från 1956 av en märklig kulle vid Himleån, några hundra meter nedströms Kvarnagården. Denna kulle mätte cirka 20 meter lång och 10 meter bred och passade på något vis inte in i landskapsbilden.

foto: Göran Bengtsson

När han grävde i kullen fann han mängder av tegel av medeltida typ. 1986 tog Bengt Bengtsson kontakt med

förste antikvarie på Varbergs Museum, Henrik Jern, som kunde konstatera att högen bestod av en rest av ett stort tegelupplag.

Stentypen kunde även bedömas till att vara av en medeltida typ.

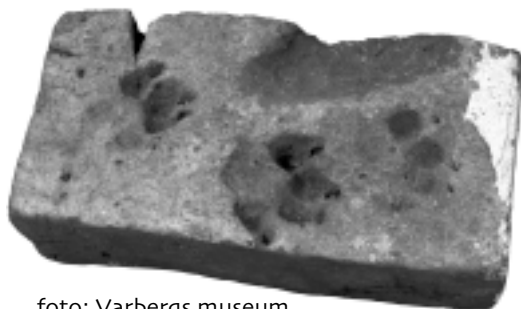

foto: Varbergs museum

editering: Göran Bengtsson

Henrik Jern fann efter intensivt letande i bl a danska riksarkivet dokument som bekräftade fyndet som tegelbruk, *”forundt Arnt Berntsen den konglige Teglovn ved Varbergs Slot... och at han nu begærer et lidet Bol, kaldet AAbye Kvarn og liggende næst ved Tegloven, med tilliggende mølle”*.

Det är detta tegelbruk som sannolikt har levererat tegel till Varbergs Fästnings uppförande samt eventuellt även till byggnationen av klostret vid Ny Varberg.

Mycket arbete har lagts ner på att få fram tillförlitligt källmaterial som äldre kartmaterial

grafik: Gunnar Carlstedt

och dokument av Britt-Marie och Gunnar Carlstedt utan vars hjälp föreningens skrift *"Tegelbruken vid Åby kvarn"* aldrig blivit så fullödig.

De senaste fterforskningarna har dessutom resulterat i att ytterligare två tegelbruk, båda två yngre än det tidigare nämnt, har lokaliserats i området. Vid det ena, längst ner till vänster på kartan, kunde tegelrester av både stentyp och takpannetyp konstateras. Notera avtrycket av en hundtass på en av stenarna även här.

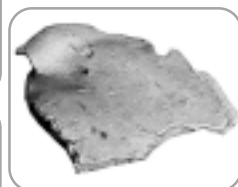
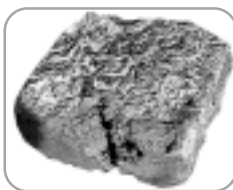

foto: Göran Bengtsson

Av arbetet med uppskyltningen av de gamla gränsmarkeringarna mellan Danmark och Sverige återstod fortfarande två platser, nämligen nr 231; *Huadarytt* i byn Vatared samt nr 221; *Lysserholtalyra* (Halländska Riksgränsen, Bertil Karlsjö, 1991).

foto: Göran Bengtsson

Dessa båda ligger i Kungsbacka kommun och avklarades, genom uppsättning av var sin skylt som markerar platsen, en lördag i mars månad.

Avslutningsvis besökte vi en imponerande jättegryta vid i närheten av Förlanda.

foto: Göran Bengtsson

Därmed är föreningen klar med samtliga gränsmarkeringar utmed sträckan Varbergs kommun och Kungsbacka kommun.

Falkenbergs Arkeologiklubb som åtagit sig uppskyllningen gränslinjen utmed Falkenbergs kommun blev redan klar under år 2000.

Dokumentationen och karteringen av det förhistoriskt åkerlandskap i Vassgårde, Dagsås sn under ledning av Lena Berglund fortsatte under året i ur och skur av samma

gamla gäng. Uppmätning har skett av bl a åkerterasser, odlingsrösen, stenmurar och andra odlingsrester från brons, järn och vikingatid.

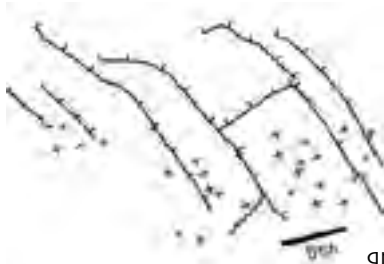

foto: Göran bengtsson

Vid ett tillfälle tog vi hjälp av kulturgeograf Per Connelid där vi har haft stora svårigheter med tolkningen av kulturminnesspåren. Dessutom fick vi stor hjälp med hur vi mer kan ta hjälp av gammalt kartmaterial vid karteringen.

Arbetet går långsamt fram eftersom dels få deltar i ar-

betet och dels området omfattning men trots detta har vi ändå avklarat ett rejält stycke av området.

grafik: Jonny Magnusson

Ett stort arbete återstår dock innan vi har dokumenterat klart alla spår av äldre verksamhet.

Av den planerade tredagarsresan till Bornholm och dess olika kultur- och naturhistoriska lämningar blev det tyvärr inget av med. Genom allt för få anmälningar hade det blivit för dyrt för de som var kvar. Bättre lycka nästa gång hoppas vi på.

Ett nytt inventeringsprojekt startade upp under året. Detta berör de senaste årens av medlemmar i föreningen funna lokaler med både förhistoriska och sentida ristningar, främst skålgropar.

Skålgropsföremål vid
Vabränna, Veddige.

foto: Göran Bengtsson

Ristningarna är utsatta för olika typer av skador bl a genom exploateringar men också beroende av en

accelererande förvittring. För att bevara dessa ristningar åt eftervärlden är det angeläget med en snar dokumentation och inregistrering till Riksantikvarieämbetet. Vill du medverka i arbetet med sk. frottage, imålning av krita, fotografering och dokumentation av ristningarna i Varberg med omnejd är du välkommen.

Under två veckor i maj månad fick föreningen tillfälle att medverka vid en forskningsgrävning under ledning av Dr Bengt Nordqvist.

Anledningen till utgrävningen var en förundersökning som RAÄ UV Väst utförde år 1999 i samband med en ombyggnation av Bjärnhults golfbana (Bjärnhult 1:1) som aktualiserade den stora okunskapen kring de tidigare påträffade fyndmaterialen invid Ramsjö mosse. De förundersökta områdena låg nära två registrerade boplatzlämningar (Raä 47 och 54) vars fyndmaterial antogs vara från mesolitikum. Undersökningsområdet ligger ca 700 m söder om Ramsjö mosse och är förhållandevis flackt.

foto: Lars Arvidsson

Raä 47 är en av Hallands fyndrikaste stenålderslokaler. På platsen har bl.a. inregistrerats kärnyxor, skivyxor, bergartsyxor, olika typer av spånkärnor samt spån, mikrospån, knackstenar och tvärpilar. Inom boplatsoområdet har under lång tid och återkommande plockats flintmaterial av samlare i trakten. Ett stort material finns hos Folke Svensson, Falkenberg, som också med-

verkat till att fornlämningen nu är registrerad.

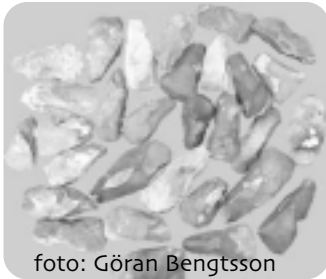
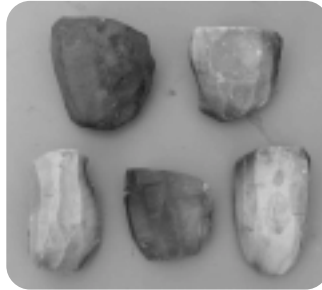

foto: Göran Bengtsson

Under framför allt 1970-talet samlade Folke Svensson i Falkenberg in ett stort flintmaterial från ett förhållandevis begränsat område norr om staden, vid gården Björnhult (detsamma som Bjärnhult). Däremot hade ingen arkeolog gått igenom hans samling. I december år 1999 gjorde Bengt Nordqvist, tillsammans med Bengt Bengtsson och Göran Bengtsson (Varberg), en genomgång av Folke Svenssons samling. Resultatet av hans denna enkla studie var häpnadsväckande. På den s.k. "Stora boplatsen" kunde inregistreras det största insamlade materialet från Kongemosekulturen. Bara som en jämförelse: På den "Stora boplatsen" har insamlats mer än tre ggr så många kärnyxor och skivyxor samt fyrahundra ggr fler spån- och handtagskärnor än på den kända och omtalade Tågerupboplatsen i Skåne (6 st på Tågerup och över 2600 st på "Stora boplatsen").

foto: Lars Arvidsson

Undersökningens primära mål, beträffande den övre ytan på fast mark, var att se om det förekom anläggningar i form av hyddor och gravar, samt hur de i så fall förhöll sig till omgivande flintmaterial. Det sekundära målet var att gräva i mossmarken för att avgöra i vilken grad det förekom organiskt fyndmaterial.

I samband med den tidigare omtalade förundersökningen från år 1999, så kunde konstateras att mossmarken nedanför den s.k. "Stora boplatsen" innehöll bevarat trämaterial. På 2 meters djup påträffades ett trästycke med förkolnad ände (vedträ). Vid årets undersökning visade det sig att antagandet inte varit fel då vi fann en förmodad pilbåge vid den forna stranden av Ramsjön som närmast kan liknas vid en gigantisk lagun som innehöll ett bräckt vatten.

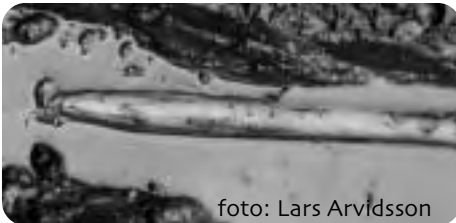

foto: Lars Arvidsson

foto: Lars Arvidsson

foto: Göran Bengtsson

Ett annat fynd av mest spektakulära mått var en formodad ristning på en stenhäll. Denna dokumenterades noggrant vid undersökningen.

Vid utgrävningen träffade vi en av de mest kunniga amatörarkeologerna i Danmark, Axel Degn Johansson, som inviterade oss till en guidad tur runt om i Sydsjælland.

Ett veckoslut i slutet av september åkte så några av oss medlemmar ner till Danmark i en hyrd minibuss för att träffa Axel och för att besöka några kända boplatser från äldre stenålder. Övernattningen skedde på Vordingsborgs vandrarhem.

Direkt efter ankomsten och en medhavd dansk frukost, tillsammans med Axel, åkte vi så ut till en av danmarks mest kända stenåldersboplatser, Holmgård Mose där vi i fält tittade på platsen som nu ligger helt inbäddad i en

snårskog.

foto: Göran Bengtsson

Dessutom fick vi möjligheten att beskåda mängder av fynd från boplatsen.

foto: Göran Bengtsson

foto: Stig Jakobsson

foto: Göran Bengtsson

foto: Stig Jakobsson

foto: Göran Bengtsson

foto: Göran Bengtsson

Därefter besökte vi Sværdborgboplatsen från Maglemosetid som låg i en plöjd åker där vi kunde konstatera och finna en hel del slagen flinta.

foto: Göran Bengtsson

Dagen därpå fick vi en mycket trevlig och guidad tur vid Valdemar Attedags borg anläggning i Vordingborg och dess museum av en anställd vid museet.

foto: Göran Bengtsson

foto: Stig Jakobsson

Därefter var vädret var definitivt inte på vår sida utan det hällregnade det mesta av vår resa. Några av oss trotsade dock vädret vid ytterligare en stenåldersboplats där vi fann en skivvya samt en kärnyxa som vi överlämnade till Axel och hans samling innan vi styrde kosan hem för denna gång.

Föreningen har medverkat i två utställningar under året. Den första i ordningen vid Rydals museum och den andra i Sparbankens lokalkontor i Veddige. Båda två berör resultaten av undersökningen vid den senpaleolitiska stenåldersboplatsen Skatmossen och dess fynd som genomfördes under år 2000 av föreningens medlemmar under ledning av Dr Bengt Nordqvist.

Vid pennan
göran bengtsson
ordförande

FÖRENINGEN STÖDS AV

.....

Varbergs
Sparbank

Studie
främjandet